

સુમતિ-હાર

રસીક અને બોધદાયક
નોંધેલ.

લેખક અને પ્રકાશક

મી. તાહિરમોહમ્મદ હાસમભાઈ નીલકંઠ
કુતીઆળા.

આવૃત્તી ૧ લી.

નકલ મુલ્ય

અમદાવાદ લાલ દરવાજા બાલકાંડા બેઝવાળા મકાનમાં
આવેલા પ્રી. અમરસિંહજી પ્રી. પ્રેસમાં
પ્રકાશ્ય તુરબાન અમરબાન વકીલે છાપા.

પ્રીમન આના

૮૫૦૭

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ મુદ્રાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી શૈક્ષણિક મંત્રાલય
૮૬૦૬

માનવતા મહેરમાન,

ભાઈ અબ્દુર્રેહમાન અબ્દુલા સુરીયા.

હું આપને આ નાનકડું પુસ્તક અર્પણ કરું છું. આપની
ઈસ્લામ અર્થે બજાવેલી સેવાઓ, કોમી હમદલી વીગેરે
સચુદ્ધો આપમાં જોઈ, ખુશી થઈ, આ પુસ્તક લખવા
વિચાર કર્યો હતો તે ખુદાની મહેરમાનીથી આજ પુરો
થાય છે. પુસ્તકનો હેતુ માત્ર સાધારણ રાખી, નોવેલ
કથા રૂપમાં લખી છે, જેનો ખાસ હેતુ આપ વાંચકોનું
દીલ રંજન કરવાનો છે.

કૃતીઆણી.

૧૫-૧૧-૨૧

તાહર મોહમદ હાસમભાઈ
નીલકંઠ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮-૬૦૭ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ શુભાલિ ૨૧૨

વિષય ૭-૩૩

સુમતિ-હાર.

પ્રકરણ ૧

ભાનુંનગર તો ખરેખર ભાનું સમાનજ રમણીય હતું પણ તે ફક્ત ત્યાં વસતા એકજ ઉમ્દા કુટુંબના હીધે. આ કુટુંબ લાંબી મુદ્-તથી ગરાસ ભોમવતું આવ્યું હતું અને શાકી કુટુંબથી તે ઝોળ-ખાતું હતું. દેવવાદીશાહ અને ધનવાદીશાહ બંને ભાઈ હતા પણ મતભેદ પડતાં જુદા થયા; એકે આપસમાં ટંટા પણ હતા પણ ખીચારા દેવવાદીશાહ શાણા અને સદ્ગુણી હોવાથી આખર માત્ર બંધા-એલી હતી.

ધનવાદીની એક પુત્રી નામે કુમતિ હતી. આ બાઈ દેશનેમત્ર હતાં, ઇચ્છેજી ભણેલાં હતાં, તેમજ બાઈને ડાન્સ, સંગીત વીગેરેનો ભારે શોખ હતો. કુમતિબાઈની સલાહ મુજબ ધનવાદીશાહે આખી રથાવર મીલકત વેચી નાણા કરી તે વ્યાજેઆપ્યાં હતાં. જ્યારે દેવવાદીની પુત્રી સુમતિ સદ્ગુણી, શાંત સ્વભાવી તેમજ સત્યતાથી પુર્ણ ભરેલી હતી. દેવવાદીશાહ જુની રીઠી અનુસાર પોતાનો ગરાસ કાર-ભાર ચલાવતા હતા. ધનવાદીશાહ, દેવવાદીની ખેદશુભાં ભરેલા હતા તેમજ ખીચારા જુની રીઠીના ભાઈની ચેષ્ટા પણ કરતા હતા છતાં દધિવાદી ખીચારા તેનો બદલો લેવા કોઈ દીવસ પણ વિચાર મનમાં લાવતા નહી.

પ્રકરણ ૨

સુમતીબાઈની સાહેલી હવલ બેન ધરિયામી હતાં; જે બાઈ દધિ-વવાદીની સુચના અનુસાર, હમેશાં સુમતીને નોંધાણના દરખાસ્ત રજુ-જતસિંહ દાકારને વરવા પ્રેરતાં હતાં, પણ સુમતીબાઈ વાતને ઉડાવી જવાબ આપતાં નહી !

એક દીવસ હવલ બેને સંતાપી મેલતાં સુમતીબાઈએ જવાબ આપ્યો:—

“ હવલ બેન, હું કોઈ શ્રીમંત કે રજવાડાની પરવા કરતી નથી. મારે ગુણુ બેઈ વર શોધવો છે પછે બલેને કંગાલ હોય !

હવલબેન—ગુણુ તો શ્રીમંતોમાં હોયજને ?

સુમતી:—બેન શ્રીમંતો હમેશાં નિર્જીણુજ હોય છે પણ કવ-ચીત ગુણુવાન તો હોય એવી મારી માન્યતા છે પછી ગમે તેમ હોયને !

હવલબેન—અરુ, ત્યારે તમે કોને ગુણુવાન સમજો છો ?

સુમતિ—એક અદના પેહેરદાર ગુણુવાદીને ! એજ મારા પંચો-પાલ છે.

હવલખેન—અરે બાઈ ! એ બનવું મહા મુશ્કેલ છે ! તમે મોટા ધરાણાનાં, જ્યારે તે બીયારો રૂ. ૧૦-૧૫ નો નોકર ! એ બલક્યાંથી દધિવાદી બાપા માન્ય રાખે ?

સુમતિ—પિતાજી ન માને તો મને એથી ક્યાં દુઃખ છે ! હું કુમારીકાળ રહીશ.

હવલખેન—તમેએ પણ એમાં એવું વળી શું જોયું છે ?

સુમતિ—જે જોયું છે તે તમને બતાવું તો પછી શું !

હવલખેન—ચાલો ત્યારે.

સુમતિ એક વેપારીનાં વસ્ત્રો ધારણ કરી પુરૂષના વેશમાં તૈયાર થયાં, જ્યારે હવલખેને પણ એમજ ક્યું. રાત્રીનો સમય એટલે આશરે ખારનો સુમાર હતો. વરસાદના ઝીણા ઝીણા છાંટા પડતા હતા. ઘેર અંધાર હતું. કુતરાં રાડો નાંખતાં હતાં. ગામમાં સુનસાન હતું. અવાજમાં માત્ર નાનાં બચ્ચાં રડતાં સંબળાતાં હતાં; જ્યારે બંને સહેલીયો પુરૂષના વેશમાં મહેલ નીચે આવી ઉભી રહી અને ગુણવાદી પહેરેદાર તરફ જવા બીયાર કરી, પુર્વની તરફ દધિવાદીના મહેલ પછવાડે ચાલી ગુએ છે તો બંદુક લઈ ગુણવાદી પહેરેદાર પોતાની શરજ બખરી રહ્યો છે.

સુમતિએ રાડોરાડ કરી મૂકી, ખૂસો પાડી, ગુણવાદી તરફ જઈ કહ્યું:—“ ગુણવાદી તાર, ધર બગી ગયું અને તારો નાનકડો દીકરો અને ધણીયાણી રડતાં ઉભાં છે, તેમણે તમારા તરફ મને બખર આપવા મોકલ્યો છે.

ગુણવાદી—શું બાઈ, સાચું કહ્યો છો !

સુમતિ—હા. સાચું, જાઓ ઉતાવળ કરો.

ગુણવાદી—હાય નસીમ ! પણ વળી આ નવી આફત ક્યાં હતી ! પ્રભુ, જેની તારી મરજી ! એક રહેવા ધર હતું તે પણ સગ-ગાત્રી દીકું ! બાઈ, ક્યાંથી બન્યું ! નીમક જેવું ખાઈ તેવું કામ ન બખવું તો મારું ધર તો શું પણ મારાં બાળબચ્ચાં, હું અને મારું નામો નિશાન સવજી બરમ થઈ જાય ! આ વખતે કોઈ કારણે-કોઈ પણ તરેહથી મારી ફરજ બખવ્યા વગર જવાબજ નહી. મારા માલીક-મને ખાળવાવાળા દધિવાદીના ધનથી ભરેલા મહેલને પડતો મુકી-પહેરો મુકી, મારાથી જવાબજ નહી. પ્રભુ મદદગાર છે. જાઓ, બાઈ ! મારાથી નહી અવાય ! હવલખેન તેમજ સુમતિ પાછી પોતાના ધર તરફ ચાલતાં થયાં, ત્યારે સુમતિએ કહ્યું:—કેમ બેન ! ખરા ગુણવાદી કે નહી ?

હવલખેન—હા બેન, એમાં શંકાજ નહી. હું પિતાજીને તમારી ખબર જાહેર કરીશ.

પ્રકરણ ૩

સહવારમાં પેહેરાનો ટાઇમ થયા બાદ ગુણવાદી ઘરે જઈ જુએ છે ત્યાં ઘર સહીસલામત છે. છોકરો બાહર રમતા હતા તેને તેમજ પોતાની સ્ત્રીને રસોડામાં જોઈ ખુશી થયો અને પ્રભુનો આભાર માનવા લાગ્યો. રાત્રે થયેલી ખીના પોતાની ધણીયાણીને સંભળાવતાં, તે બંને હસ્યા અને ખાઈ-પી બાહર આનંદથી બીરાદરો તરફ ગયો.

ગુણવાદીની સ્ત્રીને ક્ષય રોગ હતો જેથી તે ખીચારી બહુજ નખળી હાલતમાં હતી. ગુણવાદી જ્યાં ત્યાંથી દોડ કરી ઔષધો લાવીને દેતો પણ કીસમત સારાં હોય તો દવા લાગુ પડે ને ! ખીચારી ખાઈ અચાનક બીજેજ દીવસે વધુ ખીમાર પડી સ્વર્ગવાસી થઈ. ગુણવાદી પર મહા આશ્ચર્ય આવી પડી. દશ દીવસની રજા લઈ ઘર અવરથા કરવા વિચાર્યું. સુમતિખાઈએ પીતાળને પોતાની મરજી જાહેર કરવા વિચાર કર્યો.

પ્રકરણ ૪

દઈવવાદી પોતાની પુત્રીને મોટી ઉમરની જોઈ વિવાહ કરવા ઉતાવળ કરતા હતાજ ન્યારે હવલ એને સુમતિની ઇચ્છા દઈવવાદીને સંભળાવી ત્યારે તે સાંભળી દઈવવાદી વીચારમાંજ પડ્યા અને સુમતિને તેડાવી કહ્યું:—“જેટા, સુમતિ, તારી ઇચ્છા સાંભળી મને અતિ દુઃખ થાય છે. મારો આખો ગરાસ તારા ધણીને હું સોંપાશ પણ ગામ થું કહેશે કે કેમ સારો જમાઈ મળ્યો નહીં.”

સુમતિ—પિતાજી, આપ કરતાં મને આખરનો વધુ વિચાર છે. છતાં હું માતું છું કે મોટા રાગ કરતાં ગુણવાનની કીંમત અને કીર્તિ વધુ છે. ગુણવાન પતિમાં હું મારું વધુ સુખ જોઉં છું, તેમજ વધુ આખર સમજું છું.

દઈવવાદી—તારી મરજી. જેટા, પણ કુમારોનો દરબાર ભરાશે તેમાં પેહેરેદાર ગુણવાદી રહેશે પછી તારી મરજી હોય તેના ગળે હાર નાખી તારો પતિ સમજજે.

દરબાર ભરાણો, ગામોગામના દરબારના શાહજદાઓ અને શ્રીમંત ગરાસીયાનો કુંવરો હાજર થયા. ધામધુમ ચાલુ હતી, ન્યારે ગુણવાદીને શી ખબર કે સુમતિ મને વર તરીકે હાર અર્પશે ! તે ખીચારો રંજમાંજ હતો. હાર અર્પણ કરવાનો વખત થયો. ખેંડ, મસક, હારમોલીયમ, તખ્ત્રા, નગારાં, ડર વિગેર વાજત્રોના અવાજ શરૂ થયા.

સુમતિ સારો ઉમ્મદા જરીન પોશાક પહેરી, દરબારમાં પોતાના અંદ્રસમ રમણીય મુખથી મોહીત થયેલા કુંવરો સમક્ષ હાજર થઈ અને હાથમાં હાર લઈ બોલી:—

રજવાડા રજ સમાન, ત્રિહિન ગુણ શરમાય,
પેહેરેદાર છતાં ગુણ ભર્યા, ગુણવાદી મમ પતિરાય,
એટલું બોલી ગુણવાદીને ગળે સુમતિએ હાર અર્પી, નમસ્કાર
કર્યો. ત્યારે ગુણવાદીનો પુત્ર બોલ્યો “ભલા મારી મા ક્યાં ગઈ બાપા !”

સુમતિ—હું તારી મા ! બેટા, કુમુદ !

હાજર થએલા રજવાડા તેમજ શ્રીમંતોના કુંવરો શરમાઈ
આલતા થયા અને ગુણવાદીને મહેલમાં લઈ જવામાં આવ્યો.

દધવવાદી—ગુણવાદી, તમે! મારા પુત્ર છો. તમારો હસ્ત મેળાપ
થયા બાદ હું મારો આખો ગરાસ તમારા નામે કરી આપીશ.

ગુણવાદી—પીતાશ્રી, હું આપનો અદના પેહેરેદાર હતો, મારાથી
આપનો જમાઈ ન બનાય !

સુમતિ—પ્રાણુનાથ, આપ વિના બીજો જમાઈ બનેજ નહીં.
આપ હવે અચક્તા નહી. મારા પિતા તે તમારા પણ ગણાય.

ગુણવાદી—સુમતિ, પણ હું રંક, તમે રાય; એ કપાંથી આપને
હમેશાં સહન થશે !

દધવવાદી—દીકરા, આ તારું છે ન ?

ગુણવાદી—હા પીતાજી, એમ માનો તો પણ પ્રથમ હસ્ત મેળાપ
બાદ, હું પોતાના બળથી કમાઈ, સાત વરસ બાદ ભાતુંનગર આવીશ.

દધવવાદી—પણ તમારે શા માટે મહેનત કરવી પડે ? મારાથી
તમારો મેળાપ પાછો થશે કે નહી ! મારી તો વૃદ્ધાવસ્થા છે.

ગુણવાદી—નહી ! પીતાજી, મારે જવા વગર છુટકો નથી.

સુમતિ—ત્યારે હું પણ સાથેજ આવીશ.

ગુણવાદી—પણ જંગલમાં તું ક્યાં રખડીશ !

સુમતિ—રખડવું અને તે ખાસ તમારા સાથે, તે તો અમારી
સમજ મુજબ રાજમહાલમાં આરામ કરવા સમાન છે.

દધવવાદી—પણ બેટા મને મુકી બંને આદ્યાં જશે !

ગુણવાદી—આશીર્વાદ આપો તો પિતાજી અમે વહેલા પાછા
આવીશું.

દધવવાદી—ભલે બાપા, તમારી મરજી, પ્રભુ તમારો વિજય કરે.

વિવાહની તૈયારી થઈ, મંડપ, જંગી અને શુશોભીત બનાવ-
વામાં આવ્યો, નાયકાઓના મુજરા શરૂ થયા. બેંડવાળ, ડૅ, નગા-
રાના ધડાકા શરૂ થયા અને બહુ દાડ સાથે ગુણવાદી અને સુમતિનાં
લગ્ન થયાં.

પ્રકરણ ૫

વિવાહ થયા બાદ રાજ માંગી સુમતિ, ગુણુવાદી સાથે ચાલતી થઈ. કુમુદ પણ સાથે ચાલ્યો. જંગલમાં ચાલતાં ચાલતાં થાકી ગયાં પણ કમાઈ ખાવાનું મળ્યું નહીં. મધ્ય જંગલમાં આવ્યાં તો એક શીકાર માટે આવેલો રાજ શીકાર ખેંચી રહ્યો હતો ત્યાં ગુણુવાદી ઉભો રહ્યો અને કુમુદ અને સુમતિ વાવ ઉપર પાણી પીવા ગયાં. હજુ તે પાછાં ફર્યા નહીં તેટલામાં તે શીકાર કરતો રાજ વાઘના પંજમાં ફસાણો. લાકડી લઈને ગુણુવાદી તે રાજને વાઘથી બચાવવા ધસે છે ત્યાં સુમતિ બોલી—“પ્રાણુનાથ ! ચાલો, ચાલો, દોડો, દોડો, આપણો કુમુદ વાવમાં પડી ગયો.”

ગુણુવાદી—આ લાખતો પાલનહાર રાજ મરે છે એની જાન કરતાં કુમુદની જાન વધુ નથી. જા, આ પાઘડી લઈ જા; જો બચે તો બચાવ નહીં તો ઇશ્વરજી પશુ મારાથી તો, અચાચ તેમ નથી.

પાઘડી લઈ સુમતી વાવ તરફ ગઈ પાઘડી નાંખી કે તરતજ કુમુદે પકડી લીધી અને સુમતિએ ખેંચી કુમુદને બાહર કાઢી લીધો; દોડતાં ગુણુવાદી તરફ મા અને પુત્ર જઈ પહોંચ્યા.

કુમુદ—બાપા ! બાપા ! મને પ્રભુએ બચાવ્યો.

ગુણુવાદી—પ્રભુની અનહદ કૃપા થઈ ખેંચા ! જો, આ મહારાજને પણ પ્રભુએ બચાવ્યા !

રાજ—કોણ ? આ તમારો પુત્ર છે ?

ગુણુવાદી—હા, મહારાજ.

રાજ—અને આ તમારી અર્ધાંત્ર છે ?

ગુણુવાદી—હા, રાજન ! આપની દાસી.

રાજ—કહો સાહેબ, આપનું નામ શું ?

ગુણુવાદી—મને ગુણુવાદી કહે છે.

રાજ—ખરેખર આપ ગુણુવાદીજી છે. તમોએ તમારા પુત્ર અને અને વધુ ચાલ્યો અને મારી જાન બચાવી. તમારો આભાર બૂલી શકાય તેમ નથી. ગુણુવાદી, મને પુત્ર કે પુત્રી નથી; તમો મારા પુત્ર છો અને મોંઝે રાજ્ય તે તમારું રાજ્ય છે. હું નંદકુમાર રાજ છું. મારી રાજધાની સુર્યનગર છે. ચાલો, તમને ત્યાં લઈ જઈ રાજ્યાભિષેક કરું અને તમને રાજ્ય અર્પું.

ગુણુવાદી—મહારાજ, મેં મારી ફરજ બજાવી છે. આપની હયાતીમાં હું રાજ્ય ભોગવું એ મને બ્યાજખી જણાતું નથી.

રાજ—ખીલકુલ બ્યાજખી છે. મારા પુત્રને, મારા રૂબરૂ, મારી નજર સામે સારી રીતે રાજ્ય કરતાં જોઈ, મને આનંદ થાય તે માટેજ મારા જીવતાં તમને મારી આપું છું.

બધા સુવર્ણનગર તરફ રવાના થયા. રથપર બેસી ચાલતા થયા ત્યારે સુમતિની ખુશીને પારજ રહ્યો નહી. સુમતિની ધારણા અને ગુણોનો પ્રેમપાત્ર ચશસ્ત્રી થયો એ જોઇ સુમતિને આનંદ થયો. કુમુદને લઇ તેઓ મેહેલમાં હતર્યા. જમ્યા બાદ શાહી લીબાસો સુમતિએ તેમજ ગુણવાદીએ પહેર્યા. જરીનથી ભરપુર કપડાં કુમુદને પહેરાવ્યાં. ગામમાં આનંદ આનંદ થઇ ગયો. તોપોના અવાજ થવા લાગ્યા. રાજ્યાભિષેકની તૈયારી થવા માંડી રાજા નંદકુમારે આનંદમાં મોટા મોટા રજવાડાઓને આમંત્રણ કરવા માણસો રવાના કર્યા. દઇવવાદી, ધનવાદીને પણ આમંત્રણ કરવામાં આવ્યું, દઇવવાદી આનંદ પામ્યા છતાં ખીમારીને સખએ આવી શક્યા નહી. ધનવાદી, કુમતિને બળતરા થવા માંડી. જ્યારે હવલખેન આનંદથી મોટા મોટા ભારે બક્ષીસ માટે કપડાં લઇ આવ્યાં. નીમેલ તારીખે આનંદથી રાજ્યાભિષેક થયો અને ગુણવાદીએ ન્યાયથી રાજ્યવહીવટ ચલાવી રહ્યતો સારો વિશ્વાસ અને દંજગત મેળવી.

પ્રકરણ ૬

કુમતિની શીખવણીથી ફરેખ કરી, ધનવાદીએ દઇવવાદીનું આખું સ્ટેટ પોતાના કબજામાં કરી લીધું, અને ખીમારા ઘરડાને પાગલ સમજી બેડી નાખી, એક ખુણે બેસાડી દીધો.

કુમતિ ચંચળ હતી. તેણીએ આબરૂપર દાઢ બેસાડ્યો. ધનવાદી શરમાઇ બળાકારે માર્યો ગયો જ્યારે આ ચંચળ કુમતિએ ધાંધલ શરૂ કરી લાગતા વળગતા કુટુંબીઓને વિષ આપી મારી નાખ્યાં. સુમતિને સુખમાં જોઇ તે મનમાં નારાજ થતી. હવલખેન પાછાં ભાનુનગર આવતાં કુમતિએ સુમતિની હાલત પુછી. જ્યારે હવલખેને આનંદથી બધી વાત કહી સંભળવી, ત્યારે કુમતિ મનમાં બહુજ બળરા લાગી.

કુમતિનો રાખેલો ચાર, મનસુર મહા છાકટો હતો તેને કુમતિએ કહ્યું:—પ્રાણનાથ, તમે દવા વેચનાર સોદાગર બની સુવર્ણનગરે ચાલો. આપ સોદાગર અને હું વેચ્યા બની, સુમતિને રસ્તે લગાડીયે તો મને કાંતી થાય.

મનસુર—ચાલો, તૈયાર છીએ.

માલમતા, કપડાં લઇ, બન્ને જણ સુવર્ણનગરે આવી પહોંચ્યાં. સોદાગર દવાઓ લઇ મહેલમાં હાજર થયો. ગુણવાદીએ કાંઇક દવાઓ ખરીદી અને ખીજે દીવસે આવવા શરમાવ્યું.

પ્રકરણ ૭

સુવર્ણનગરના જાણીતા અને નામચીન ઝવેરી નુરમામદ શેકના જુસબબાઇ, બદમાશીમાં વખણાતા હતા જુસબબાઇએ રૈહમાન અરબની સલાહથી તીજેરી તોડી, એક હીરાનો હાર કાઢી, મોતીગળ નાખ્યા પાસે રૈહમાનને લઇ સંગીત સાંભળવા ગયો.

મોતીજન—હુજુર, આજ બહોત દેરસે આયે !

જુસબ—જરા કામમેં થા.

રહેમાન—કામ તો ગાડે બરબરકે કીયા હય !

મોતીજન—હાં, શેઠ લોગ હંય, બેપારમેં હમરો કામ કરતે હંય.

રહેમાન—શેઠ કયા જાને બેપાર કયા બલા હય ! કીસ ગધેકો બેપાર કહેંતે હંય !

જુસબ—અબ ચુપ ! બેઠને મોતીજન, હોને દો.

કબાલી.

મોતીજન—મેરે દીલદારસે મેરી લડાઈ હોનેવાલી હય,

ન હસને બોલતે પ્યારે, ન કરતે બાત મોહબ્બતકી,

બહોત દીન તો રહી મીલતી જુદાઈ હોનેવાલી હય,

હમકો છોડ ધધર આગ્રમ, કરતે હય પ્યાર સકે તનસે,

જુદા હય દિલ હમારા અમ, યુરાઈ હોને વાલી હય.

જુસબ શેઠ—વાહ, જન વાહ !

ઉરતાદ—વાહ બેટી, વાહ, શાઆસ !

જુસબ—શેઠ—યે ભેરવી તો ખુબ સુનાઈ.

રહેમાન—ગધ્વા કયા જાને જાફરાનકી કદર !

ગાયન.

મોતીજન—

પીયારે મેરે મોતીકી કંઠી,

કંઠી યે મેં દીલ્હીસે લાઈ,

ગલ્લેમેં લગે મોરે કંઠી—

પીયારે.

કંઠી યે મેરી કીસને ચુરાઈ,

મોતનગી બાજે ઉસમેં ઘંટી—

પીયારે.

જુસબ શેઠ—કંઠી કંઠી કયા કરતી હય ? લે યે કંઠી ! એમ કહી જુસબ શેઠે હીરાનો હાર મોતીજનને આપી દીધો.

રહેમાન—અમતો બહોત રોજકી હો ગઈ અંટી.

જુસબ શેઠ—ચલો રહેમાન, વખત હો ગયા. સલામ કરી જાને ચાલતા થયા.

પ્રકરણ ૮

મોતીજનનો દીલપસંદ રાખેલો ચાર, જુસબ શેઠ સાથેનો રહેમાન્યો હતો. તેને આ કંઠી મોતીજનને વેચવા આપી, પણ રહેમાનને કંઠી મળતાં, તેની દીલપસંદ પુંજરીની સ્ત્રી ચંચળાને તે દેવા ગયો, રસ્તામાં ચંચળા પાણી બરવા જતાં મળી, રહેમાને હાથ પકડ્યો.

ગાયન.

ચંચળા--હાથ મુકોને દીલદાર રસીયા,
છેડો તાણુશો ફાટશે મારી સાડી
મારો ધણી કરશે રોડોરાડ--રસીયા.
હાથ ન નાખો મારા ગલાપર
મારો મોતીનો ઢુટશે હાર --રસીયા.
મટકામાં પાણી નથી એક છાંટો
પુઝરી કરશે મારો માર --રસીયા.

રેકમાન--પીયારી લંબે લંબે બાલ તોરે ગોરેસે ગાલ
તોરે ગાલોંપે જાડં નીસાર --કામીનીયા.

ચંચળા--મસ્કરી કરશે ખાશો તમાચો
જવો મારા જોખન શણુગાર --રસીયા.

ચુખન લઇ, વાતચીત કરી, ચંચળાને હાર આપી, રેકમાન ચાલતો ગયો.

પ્રકરણ ૯

કુમતિની સલાહ મુજબ મનસુર હમેશાં દવાઓ લઇ, ગુણુવાદી પાસે જતો તેથી બન્ને વચ્ચે મિત્રાચારી થઇ. એક વખત ખુશાલીને સમયે સોદાગર મનસુર સમક્ષ ગુણુવાદીએ નજર નાંખકાને મુજરા માટે તેડી લાવવા કહ્યું. જ્યારે વચમાં સોદાગરે કહ્યું કે રાધા નામની ઉત્તમ ગાવાવાળી અત્રે આવી છે, તે બદલ દરવાજા પાસે કિતરી છે. એને તેડાવવા સલાહ આપી. માણસ રાધાને તેડવા ગયો.

વાંચકો, આ રાધા કુમતિ હતી, તે ધ્યાનમાં રાખજો.

રાધા આવી, અભિવંદન કરી, મુજરો કરવા બેઠી. ગાયનકળામાં રાધા કુશળ હતી. ગુણુવાદી ખુશ થયો અને દીલપસંદ ધનામ માંગવા કહ્યું. જ્યારે રાધાએ વચન માગ્યું, જે છેવટે ગુણુવાદીએ આપ્યું.

ગુણુવાદી--વચન તો માગ્યું તે આપ્યું પણ વચન શાનું?

રાધા--પ્રાણનાથ, મને વરવાનું.

ગુણુવાદી--મારે થઇ! રાધા એ નહીં બને!

રાધા--ત્યારે આપે વચન લગ ક્યોને?

ગુણુવાદી--દીલગીર છું કે! એ પણ મારાથી બને નહીં.

રાધા--ત્યારે કરો મારાથી હસ્ત મેળાપ!

ખીયારા રાજાએ હસ્તમેળાપ કર્યો પણ કુમતિને બારે રંજ થયો. હવલબેનને કુમતિએ તેડાવવાથી તે પણ આવી પોંદચી હતી અને આ પ્રપંચથી માહેતગાર પણ થઇ ચુકી હતી.

પ્રકરણ ૧૦

અંચળાએ ઘેર જઈ હાર ટુંકમાં મુક્યો, તે પુઝરીએ છુપી રીતે જોઈ લીધું. અંચળા બાહરે ગઈ ત્યારે તે હાર પેટી સહીત પુઝરીએ લઈ દોડતા કરવાનો વિચાર કર્યો. પેટી ક્યાંક મુકી, હાર લઈ, તુરમા-હમદ શેઠ ઝવેરીને ત્યાં કીંમત અંકાવવા ગયો.

તુરમામદ શેઠ; હારને હાથમાં લઈ બોલ્યા-પુઝરી આ હાર ક્યાંથી લાવ્યા ?

પુઝરી—મારા ઘરમાં હતો.

તુરમામદ—બોટું બોલતા નહીં. જા કરીમ ! પોલીસને બોલાવ. બીચારો પુઝરી થરથરવા લાગ્યો.

પુઝરી—એ હાર મારો છે.

તુરમામદશેઠ—પોલીસ, લ્યો આ હાર અને આ જુઓ પુઝરી ! મારો હાર આજ દસ દીવસથી બોવાણો છે.

આ પુઝરી મારે ત્યાં કીંમત અંકાવવા લાગ્યો હતો. પોલીસે હાર અને પુઝરી બંનેને કોર્ટમાં હાજર કર્યા. તુરમામદ શેઠની ફર્યાદ નોંધાણી.

પ્રકરણ ૧૧

ગુણવાદીની પ્રીતી રાધા તરફ વધુ થઈ ગઈ અને કવચીતજ સુમતિના મહેલમાં તે આવતો. એક દીવસ સુમતિની તખીયત સારી ન હતી જેથી તે જોવા આવ્યો ત્યારે સુમતિ બોલી:—

પ્રાણનાથ ! આ તમારી રાધા સાથેને સાથે ! જ્યારે એક વખત હૃદયના હાર સમાન આ સુમતિ હતી; તે બીચારી તમારી યાદી-માંજ રહે તે કેવો ભલા ન્યાય ?

રાધા—મને ખબર છે કે સુમતિ મને બોલ્યા વગર રહે નહીં !

હવલબેન—આજકાલની તું બોલ, ત્યારે સુમતિનો શો વાંક છે ? હું તને ઝોળખું છું, તું વળી ભુલતી નહીં !

રાધા—અરે રામ, મેં તમને કદી જોયાં નથી.

હવલબેન—છતાં મેં તને ઝોળખી રાખી છે. બેન, તારી સાથે અમે આખું નાનપણ ગુમાવ્યું છે.

ગુણવાદી—હવલબેન, આ કોણ છે ?

હવલબેન—જુઓ મહારાજ, આપ યુપ ઉભા રહેજો અને આ કુલટા રાધા પણ યુપ ઉભી રહે તો હું બતાવું. ગુણવાદી હસીને બોલ્યા.

“ ભલે ” બંને ગુપચુપ રહ્યાં.

મનસુર સેઠાગરને તેડાવી હવલબેને કહ્યું—

સોદાગર, કેમ ? બોલો ! તમે મનસુર કે ?

સોદાગર ચુપજ રહ્યો.

હવલખેન—કહો, નહીં તો રાખ અને રાધા સમાન તમને પણ જીલ વગરના કરીશ.

મનસુર—હા બહેન.

હવલખેન—તમે બધા મને ઝોળખો શે કે ?

મનસુર—હા, તમે હવલખેન.

હવલખેન—ત્યારે આ-પેલી તમારી રાખેલી કુમતિ કે નહીં ?

મનસુર ચુપ રહ્યો.

હવલખેન—(ફટકો મારી) બોલ, બદમાશ ! આ કોણ ?

મનસુર—હા, મારી રાખેલ કુમતિ-ધનવાદીની પુત્રી.

રાધા—સોદાગર, હું તમને ક્યાં ઝોળખું છું ! ગુણવાદી એ બધું સાંભળી એકદમ ગરમ થઈ ગયા અને બોલ્યા.

શું, આ પ્રપંચ ! અમારી સાથે ! સુમતિ સાથે ! રાંડ બદમાશ ! તને પીલી નાખી તેલ દાઢીશ. ઓ મનસુર, ગુલામ, આ ઠગપાછ ?

બોલો સુમતિ તમે કહો તે સજ્જ આ નીચેને આપું.

સુમતિ—પ્રાણનાથ કંઈ નહીં.

મારો પિતા દમ્બવાદી છે. મારા પિતાના દમ્બ સારા હશે તો મને દુઃખ નહીં થાય. આ રાંડે તો મારા પિતાને ગાંડા કરાવી બેડી નાખી છે. આખો ગરાસ તેના પિતાએ લઈ લીધો છે. એના પિતા ધનવાદી મરણ પામ્યા એ બધું આ કુલટાના હાથે થયું છે. બદમાશનું કાળું મોઢું કરી, સુવર્ણનગર તેમજ બાતુનગરમાં ફેરવે; મનસુરને એ વરસની સજ્જ કરે; પણ મારા પિતાને છોડાવી મારી સામે લાવે. કુલટાને તેમજ આપણો ગરાસ કબજામાં કરે અને આ કુલટાને એ વરસ કેદ બોગવા પછી મનસુર સાથે હસ્તમેગાપ કરાવી આપે. કુમતિ, જા ! બેશરમ મોઢું બાળ ! કાળું મોઢું કરી કુમતિને આખા ગામમાં ફેરવવામાં આવી. તેવીજ રીતે બાતુનગરમાં પણ તેવુંજ થયું અને આખો ગરાસ કબજામાં કરી, દમ્બવાદીને સુવર્ણ નગરમાં તેડી લાવવામાં આવ્યા. —

પ્રકરણ ૧૨

હવલખેને શોધી આપેલ પ્રપંચ, આખા ગામમાં સંભળાવવામાં આવ્યો અને બધા એકી અવાજે હવલખેનને વખાણવા લાગ્યા. ગુણવાદી ખુદ તેમની તારીફ કરતા હતા. બન્યું એમ કે તુરમામદ શેઠ વાળી શ્રીયાદ પણ રજુ રાખ અને મહારાજાએ હવલખેનને તેનો નીવેડો કરવા શરમાવ્યું.

હવલખેન— ખુશીથી.

કેસ.

સાહેબો, આજ મારા માનવંતા બાધ-મહારાજ સાહેબે મને આ કેસ ચલાવવા બહાલી આપી એથી એમ ન સમજવું કે મહારાજ કાંઈ કામ કરી શકતા નથી, પણ તે મારી હોંશીઆરી-અક્કલ જુએ છે. મારા કામમાં મને ખુદા-ખેલુ યશસ્વી કરો.

બોલો, તુરમામદ શેક ! આ તમારોજ હાર શા આધારે ?

તુરમામદ—મને નામદાર નંદકુમાર મહારાજને આપ્યો છે.

હવલખેન— ખરું કે ? અરે બાધ, આ હાર “ સુમતિહાર ” કહેવાતો હતો એ તો નહીં ને ?

તુરમામદ—હા ખેનજી, એવું કહેવાય છે કે આ હાર સુવર્ણનગરની રાણી સુમતિનેજ આપ્યો અને તેજ પહેરી શકશે, બીજાથી નહીં પેહરાય !

મારો તો મહારાજની સેવામાં હાજર કરવા વિચાર હતો પણ ચોરાઈ ગયો, એની પછી શી વાત ?

હવલખેન—એટલું બધું હું નથી પુછતી.

કેમ પુજરી, એ ! રામકૃતક્યા, આ ક્યાંથી લાવ્યો ?

પુજરી—એ તો મારો છે, મારી પેટીમાં હતો.

હવલખેન—સાચું બોલ ક્યાં હતો ? કોનો છે એ હું પુછતી નથી. ક્યાંથી લાવ્યો ?

પુજરી—મારી બધરીની પેટીમાંથી.

હવલખેન—એની બેરી કોણ છે ?

ચંચળા—હાજર છું, સાહેબ.

હવલખેન—તમારું નામ શું છે ?

ચંચળા—ચંચળા.

હવલખેન—આ હાર ક્યાંથી લાવી, ખેન ?

ચંચળા—એ તો મારા ઘરમાં હતો.

હવલખેન—આવ્યો ક્યાંથી ? કોની પાસેથી ?

ચંચળા—રહેમાન પાસેથી.

હવલખેન—જાઓ, સીપાઈ ! રહેમાનને ઝાળખી-શોધી અહીં આગળ હાજર કરો.

ચંચળા—ઉધીવાડામાં રહે છે. (સીપાઈ, રહેમાનને હાજર કરે છે.)

રહેમાન—ક્યા સાખ !

હવલખેન—કોણ રહેમાન ! અદબ કરકે બોલ; મુછપરકા બલ ર નયગા ! બોલ, ચે હાર કહંસે લાયા ?

રહેમાન—બાપુ, મેને ચોરી નહી કી; મુઝે તો રંડીને દીયા હય.

હવલખેન—કોનસી રંડીને ?

રહેમાન—મોતીજનનને.

હવલખેન—કયા રાધા તો નહી ને ! પણ તેં ચંચળાને આ હાર કેમ આપ્યો ? સીપાઇઓ મોતીજનનને હાજર કરો.

રહેમાન—કયા દરે ! ધરમે ન રખ સકા; મેરે ધરમે પેકનને-વાલી તો એક હપને ?

મોતીજનન—શરમાઇએ હુગુર, તામેદાર હાજર હય.

હવલખેન—કયું બે છોડીયાં, ચે હાર કહાંસે ?

મોતીજનન—અજી ચે કયા પુછતે હો ? અયસે હાર લાખોં આયે આર ગયે બી ! કયા માલુમ ચે કીસને દીયા હય ?

હવલખેન—સીપાઇઓ ! એને ફટકા મારો. રાંડ સાચું નહી બોલે.

મોતીજનન—શાયદ, જુસબ શેકને.....દેખીયે, ચે શેક ખડે હંચ ઉનકે સાહેબજાહેને દીયા હય.

હવલખેન—જવો, તેડાવો એને.

મોતી ! “શાયદ” સે જયસા કે તુજે શક હય ! સચ બોલ !

મોતીજનન—સચ કહેતી હું સરકાર. (જુસબ આવે છે.)

જુસબ—શું સાહેબ !

હવલખેન—કેમ ? આ હાર તેંજ ત્રીજેરીમાંથી ચોરી કે ?

જુસબ—હા, પણ રહેમાનના કહેવાથી.

રહેમાન—તુઝે કુવેમેં હુજનેકા કહુ તો તું હુખેગા ? હુખ મરને સાલે ધમુર !

હવલખેન—ચુપ ! બેસ !

૧ બધા આરોપીને હાથ કડી નાખો.

૨ અર્ધા ભુરા અને અર્ધા કાળા મોઢાં કરી, ખજારના ચોકમાં ઉભા કરી નગારાં ઢોકાવો.

૪ બખ્ખે વરસની સખત સળ આપું છું આ બધા ચોર, બદમાશ અને વ્યભિચારી છે.

૪ પુઝરી ખોડું બોલ્યો છે, તેને છો માસની સળ.

દરબાર ખલાસ થયો.

ગુલુવાદીએ હાર આઠ લાખમાં નુરમામદ શેઠ પાસેથી વેચાતો લીધો. જે સુમતિ રાણીજ પહેરે. જે બીજી સ્ત્રી પહેરે તો તેન પેહરતાં ધક્કામાથમાં ખીજીને આપે, તે ત્રીજીને આપે, એવી આ હાર વિશે લાંબા વખતથી દંતકથા છે તે ખરી નીવડી છે. અસ્તુ ! વાંચકો, પ્રપંચીઓની હાલત, તેમજ વ્યભિચારીઓની હાલત તમેજો જોઈ લીધી. પરીણામ કેવાં આવ્યાં તે કુમતિ, મનસુર, મોતીજનન, રહેમાન, જુસબ વીગેરેના હાલથી જોઈ શક્યા હશે.

ટીકીટા બીડી તુરત મંગાવો. ઉમ્મદા તક વિસરતા નહીં.

તોશીક.

ઈલિમ, સંપ, મિત્રતા, હુમદહીં, સંસ્થા, જ્ઞાન અને વાંચન
વીજેરે વિષયોપર અનેક લેખકોના અસરકારક

નિબંધો (ભાષણો)

કીંમત, આના ૪

અનબુમને ઇખ્વતુલ ઇસ્લામ, દુતીયાણાના
સેક્રેટરી પાસેથી મળશે.

સર્વે ઇસ્લામીઓને અરજ કરવામાં આવે છે કે

અનનુમને ઈવતુલ ઇસ્લામને

તથા

મદ્રસાએ ઇસ્લામીયાને પોતાથી ખતરી

મદદ કરે.

(૧) તાહેર હાસમલાર્હ નાગપુરવાલા

(૨) અમદુરેમાન અમદુલા મુરીયા

સે. અ. ઇ. ઇ. કુતિયાણા.

